Оскільки множина $\wp$, є щільною в W_1^2, то з останньої нерівності випливає, що для довільного $\varphi \in W_1^2$ виконується рівність

$$\int_0^t \left(-\langle u(\tau), \partial_\tau \varphi(\tau)\rangle + \lambda \langle u(\tau), \varphi(\tau)\rangle\right) d\tau + \int_0^t \left\langle \sum_{i,j=1,\dots,l} a_{ij} \frac{\partial}{\partial x_j} u, \frac{\partial}{\partial x_i} \varphi \right\rangle d\tau + \int_0^t \langle b, \varphi\rangle d\tau - \int_0^t \langle f, \varphi\rangle d\tau = 0,$$

яка означає, що елемент $u \in W_1^2$ є розв'язком системи (1). Теорему 1 доведено.

Висновки. Одержано апріорні оцінки розв'язків квазілінійної параболічної системи з сингулярними коефіцієнтами за умов форм обмеженості збурюючих коефіцієнтів. Встановлено умови неперервності за Гельдером розв'язків параболічної системи. Доведено існування розв'язку квазілінійної параболічної системи рівнянь (1) в усьому евклідовому просторі R^l за досить загальних умов щодо нелінійності, а саме за умов форм-обмеженості модуля векторфункцій (4), (5), що входять в параболічну систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишик М. Й. О сильно эллиптических системах дифференциальных уравнений / М. Й. Вишик // Матем. сб. – 1951. – Т. 29(71), №3. – С. 615–676.
2. Гаевский Х., Грёгер К., Захариас К. Нелинейные операторные уравнения и операторные дифференциальные уравнения / Х. Гаевский, К. Грёгер, К.Захариас. – М.:Мир, 1978. – 336 с.
3. Гильберг Д., Трудингер Н. Эллиптические дифференциальные уравнения с частными производными второго порядка / Д. Гильберг, Н. Трудингер. – М.: Наука, 1989. – 463 с.
4. Дубинский Ю. А., Похожаев С. И. Об одном классе операторов и разрешимости квазилинейных эллиптических уравнений / Ю. А.Дубинский, С. И. Похожаев // Матем. сб. – 1967. – Т. 72(114), №2. – С. 226–236.
5. Коваленко В. Ф., Кухарчук Н. М., Семенов Ю. А. К теории диффузионных процессов, порождаемых оператором $\frac{1}{2}\Delta + d\nabla$ /В. Ф. Коваленко, Н. М. Кухарчук, Ю. А. Семенов. – Деп. в УкрНИИНТИ. – Киев, 1985. – №2380-Ук 85.
6. Ладыженская О. А., Уральцева Н. Н. Линейные и квазилинейные уравнения эллиптического типа / О. А. Ладыженская, Н. Н. Уральцева. – М.: Наука, 1973. – 579 с.
7. Ладыженская О.А., Солонников В.А., Уральцева Н.Н. Линейные и квазилинейные уравнения параболического типа / О. А.Ладыженская, В. А. Солонников, Н. Н. Уральцева. – М.: Наука, 1967. – 735 с.
8. Лионс Ж.-Л. Некоторые методы решения нелинейных краевых задач / Ж.-Л.Лионс. – М: Мир, 1972. – 587 с.

Стаття надійшла до редколегії 25.11.15

Яременко Н., канд. физ.-мат. наук
Международный математический центр НАН Украины

КВАЗИЛИНЕЙНЫЕ ПАРАБОЛИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ С СИНГУЛЯРНЫМИ КОЭФФИЦИЕНТАМИ

Исследованы квазилинейные параболические системы дифференциальных уравнений в частных производных во всем евклидовом пространстве, установлены новые более слабые условия существования решения таких систем в определенном классе (результаты новые в случае линейных систем и квазилинейного уравнения $N = 1$). Установлено априорные оценки решений квазилинейной системы, рассмотрены ограниченность обобщенных решений и непрерывность по Гельдера, доказана теорема о существовании решения.

Yaremenko M., Ph.D
International Mathematical Centre of National Academy of Science of Ukraine

QUASI-LINEAR PARABOLIC SYSTEM WITH SINGULAR COEFFICIENTS

In this paper studied quasi-linear parabolic systems of differential equations in whole Euclidean space, we consider new conditions of existence of a weak solution of such systems in some class (this results are new results in the case of linear systems and quasi-linear equations $N = 1$). We obtained a priori estimates of solutions of quasi-linear systems we considered limited generalized solutions and Holder continuity of this solutions, we proved theorem on the existence of the solution.

УДК 519.21

О. Ільченко, канд. фіз.-мат. наук, Т. Шовкопляс, канд. фіз.-мат. наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
e-mail: from_Tatyana@ukr.net

ІСНУВАННЯ РОЗВ'ЯЗКУ СТОХАСТИЧНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ В ЧАСТИННИХ ПОХІДНИХ ПАРАБОЛІЧНОГО ТИПУ З ВИПЕРЕДЖЕННЯМ

В роботі наведені умови існування узагальненого розв'язку стохастичних диференціальних рівнянь в частинних похідних параболічного типу з випередженням.

1. Вступ. Початковим етапом дослідження стохастичних диференціальних рівнянь є вирішення проблеми існування розв'язків цих рівнянь. Дана проблема є актуальною і становить інтерес для широкого кола науковців. Дослідженню цієї проблематики присвячено багато праць різних авторів. Стохастичні диференціальні рівняння з частинними похідними параболічного типу з невипадковою початковою умовою досліджувалися Б. Л. Розовським [3]. Задачі з початковою умовою, залежною від вінерівського процесу, потребують розширеного стохастичного інтегрування. Різні підходи дослідження питання існування розв'язку запропоновані, наприклад, в [6]. У даній статті доведено існування розв'язку методом Гальоркіна для початкової умови, яка має скінчений розклад Вінера-Іто.

2. Основні позначення. Нехай $t \in [0, T]$, $T < \infty$; λ – міра Лебега на відрізку $[0, T]$, $x \in R^d$, $|\cdot|$ – норма вектора з R^d. Через G будемо позначати обмежену область (відкриту зв'язну множину в R^d) з кусково-гладкою межею [5], ∂G – межа області G, λ_d – міра Лебега на G:

$$G_T = \{(x, t) : x \in G, t \in (0, T)\}, \ \partial G_T = \{(x, t) : x \in \partial G, t \in [0, T]\}.$$

Надалі в цій статті по парам однакових індексів здійснюється підсумовування в межах від 1 до d . Позначимо, $u_{x_i} = du/dx_i$, $i=\overline{1,...,d}$, $u_s = du/ds$, $u_x = \left(u_{x_1},\ldots,u_{x_d}\right)$. Всі похідні розглядаються в узагальненому сенсі [2].

Через $(\cdot,\cdot)_0$ і $(\cdot,\cdot)_{0,0}$ позначено скалярні добутки в $L^2(G)$ і в $L^2(G_T)$ відповідно: $\|f\|_0 = (f,f)_0^{1/2}$, $W_1^2(G)$ – простір Соболєва функцій $f \in L^2(G)$, які мають похідну $f_x \in L^2(G)$; $(f,g)_1 = (f,g)_0 + \left(f_{x_k}, g_{x_k}\right)_0$, $\|f\|_1 = (f,f)_1^{1/2}$ – скалярний добуток і норма елементів в $W_1^2(G)$; $\overset{\circ}{W}{}_1^2(G) = W_{1,0}^2(G_T) \cap \left\{ f : f|_{\partial G_T} = 0 \right\}$.

$W_{1,0}^2(G_T)$ – простір Соболєва функцій $f \in L^2(G_T)$ з похідними $f_x \in L^2(G_T)$ і скалярним добутком $(f,g)_{1,0} = (f,g)_{0,0} + \left(f_{x_k}, g_{x_k}\right)_{0,0}$; $\overset{\circ}{W}{}_{1,0}^2(G_T) = W_{1,0}^2(G_T) \cap \left\{ f : f|_{\partial G_T} = 0 \right\}$.

$W_{1,1}^2(G_T)$ – простір Соболєва функцій $f \in L^2(G_T)$, що мають похідні $f_x \in L^2(G_T)$ та $f_s \in L^2(G_T)$, та скалярний добуток в $W_{1,1}^2(G_T)$: $(f,g)_{1,1} = (f_s, g_s)_{0,0} + (f,g)_{1,0}$; $\overset{\circ}{W}{}_{1,1}^2(G_T) = W_{1,1}^2(G_T) \cap \left\{ f : f|_{\partial G_T} = 0 \right\}$.

Нехай $(\Omega, \Im, P)$ – канонічний ймовірностний простір; $\mathrm{w}(t),\, t \in [0,T]$ – вінерівський процес, заданий на ньому. Це означає, що $\Omega = C_0([0,T])$, $\Im = \overline{B}^P(\Omega)$, P – вінерівська міра на $\Im$, а $W(t,\omega) = \omega(t)$; $\|F\|_2 = \left(\mathrm{E}|F|^2\right)^{1/2}$.

Позначимо через $I_n(f_n)$, $f_n \in L^2\left([0,T]^n\right)$ – кратний стохастичний інтеграл Вінера-Іто; $D_s F,\, s \in [0,T],$ – стохастична похідна випадкової величини $F = F(W)$; $D^k_{s_1,s_2,\ldots,s_k} F = D_{s_1} D_{s_2} \ldots D_{s_k} F,\, k \in \mathrm{N}$.

$\mathrm{D}^{k,p}$, $k \in \mathrm{N},\ p > 1,$ – банахів простір тих випадкових величин F , для яких існує і скінченна норма

$$\|F\|_{k,p} = \left(\mathrm{E}\left(|F|^p\right) + \sum_{j=1}^{k} \mathrm{E}\left\|D^j F\right\|^p_{L^2\left([0,T]^j\right)} \right)^{1/p} .$$

$$\mathrm{L}^{k,p} = \left(L^p\left([0,T];\ \mathrm{D}^{k,p}\right), k \in \mathrm{N},\ p>1;\ \|u\|_{L^{k,p}} = \left(\int_0^T \|u(s)\|^p_{k,p}\, ds \right)^{1/p} .$$

Через $\overset{\circ}{SV}$ будемо позначати банахів простір, який складається з таких елементів $L^2\left([0,T]\times\Omega; \overset{\circ}{W}{}_1^2(G)\right)$, що мають скінченну норму: $\|f\|_{\overset{\circ}{SV}} = \underset{0 \le t \le T}{ess\sup} \left(\mathrm{E}\| f(\cdot,t,\cdot)\|_0^2 \right)^{1/2} + \left(\mathrm{E} \int_{G_T} |f_x(x,s,\cdot)|^2 dxds \right)^{1/2}$. Під $\int_0^t u(s) dw(s),\quad 0 \le t \le T$ розуміємо невизначений розширений стохастичний інтеграл Скорохода [4, 7].

Нехай $a_{ij}(x,t)$, $b_i(x,t)$, $(x,t) \in G_T, i,j = \overline{1,d}$; $\phi(x,\omega)$, $(x,\omega) \in G \times \Omega$ – задані функції. Надалі, з метою спрощення записів, аргументи функцій можуть опускатися, якщо це не призводить до неоднозначності, наприклад, $a_{ij} \equiv a_{ij}(x,t)$, $b_i \equiv b_i(x,t)$, $\phi \equiv \phi(x) \equiv \phi(x,\omega)$, $u \equiv u(t) \equiv u(x,t) \equiv u(x,t,\omega)$, $u_{x_i} \equiv u_{x_i}(x,t,\omega)$, $i,j = \overline{1,d}$, і т. п.

3. Формулювання задачі. Розглянемо рівняння

$$u(x,t) = \phi(x) + \int_0^t \left(a_{ij} u_{x_i}\right)_{x_j} ds + \int_0^t b_i u_{x_i} dw(s) . \tag{1}$$

Означення. Узагальненим розв'язком першої крайової задачі для рівняння (1) в циліндрі G_T з умовами $u\big|_{t=0} = \phi$, $u\big|_{\partial G_T} = 0$, називається такий елемент $u \in \overset{\circ}{SV}$, що для всіх $\eta \in \overset{\circ}{W}{}_1^2(G)$ співвідношення

$$\left(u(t),\eta\right)_0 = (\phi,\eta)_0 - \int_0^t \left(a_{ij} u_{x_i}, \eta_{x_j}\right)_0 ds + \int_0^t \left(b_i u_{x_i}, \eta\right)_0 dw(s) \tag{2}$$

виконується $(\lambda \times P)$ – майже напевно на $[0,T]\times\Omega$.

Знайдемо умови існування розв'язку першої крайової задачі для рівняння (1).

4. Припущення. Сформулюємо припущення, які будуть використані у подальшому.

A) $\left|a_{ij}(x,t)\right| + \left|b_i(x,t)\right| \le K < \infty, (x,t) \in G_T$;

B) $\delta|\xi|^2 \le 2a_{ij}(x,t)\xi_i\, \xi_j - \left|\sum_{i=1}^{d} b_i(x,t)\xi_i\right|^2$, $\xi \in R^d$, $\delta > 0, (x,t) \in G_T$;

C) $\phi(x,\omega) = \sum_{n=0}^{M} I_n\left(\phi_n(x,\cdot)\right)$, $\phi_n \in L^2\left(G \times [0,T]^n\right)$ $M < \infty.$

5. Основний результат. Узагальнений розв'язок першої крайової задачі для рівняння (1) будемо шукати наближеним методом Гальоркіна. Нехай $\left\{\psi^k(x)\right\}_{k=1}^{\infty}$ складає таку фундаментальну систему в $\overset{\circ}{W}{}_1^2(G)$, що $\left(\psi^k,\psi^l\right)_0=\delta_{kl}$ [1, 2]. Покладемо $u^N(x,t,\omega)=\sum\limits_{k=1}^{N}c_k^N(t,\omega)\,\psi^k(x)$. Функції $c_k^N(t,\omega)=\left(u^N(t),\psi^k\right)_0$, $k=\overline{1,N}$, знаходяться з системи

$$\left(u^N(t),\psi^k\right)_0=\left(\phi,\psi^k\right)_0-\int_0^t\left(a_{ij}u^N_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 ds+\int_0^t\left(b_i u^N_{x_i},\psi^k\right)_0 dw(s). \qquad (3)$$

Система (3) становить систему лінійних стохастичних диференціальних рівнянь, а саме:

$$\begin{cases} dC_N(t)=A_N(t)C_N(t)dt+B_N(t)C_N(t)d\omega(t),\\ C_N(0)=\phi_N,\end{cases}$$

де $C_N(t)=\left(c_1^N(t),...,c_N^N(t)\right)^T$ – вектор-стовпчик розв'язку; $A_N(t)=\left\{\tilde a_{kl}(t)\right\}_{k,l=1}^{N}$, $\tilde a_{kl}(t)=\left(a_{ij}(t)\psi^l_{x_i}\psi^k_{x_j}\right)_0$; $B_N(t)=\left\{\tilde b_{k,l}(t)\right\}_{k,l=1}^{N}$, $\tilde b_{kl}(t)=\left(b_i(t)\psi^l_{x_i},\psi^k\right)_0$ – матриці коефіцієнтів; $\phi_N=\left(\left(\phi,\psi^1\right)_0,...,\left(\phi,\psi^N\right)_0\right)^T$ – вектор-стовпчик початкових умов. Покажемо, що $\sup\limits_{N\in\mathrm{N}}\left\|u^N\right\|_{\overset{\circ}{SV}}<\infty$.

Лема. Нехай виконуються умови A), B) і C). Тоді існує така стала $L_M<\infty$, що

$$\sup_{0\le t\le T}\mathrm{E}\left\|u^N(t)\right\|_0^2+\int_0^T\mathrm{E}\left\|u^N(s)\right\|_1^2 ds\le L_M\left(\mathrm{E}\|\phi\|_0^2+\sum_{k=1}^{M}\int\limits_{\Delta_k(T)}\mathrm{E}\left\|D^k_{s_1...s_k}\phi\right\|_0^2 ds_1...ds_k\right), \qquad (4)$$

де за $\Delta_k(T)=\left\{(s_1,...,s_k):0\le s_1\le...\le s_k\le T\right\}$ позначено симплекс розмірності k, $k=\overline{1,M}$.

Зауваження. Для $M=0$ в правій частині (4) залишається лише перший доданок.

Доведення. Доведення леми проведемо індукцією за порядком хаосу M. При $M=0$ початкова умова $\phi(x)$ не випадкова. Для цього випадку в [3] встановлено таку нерівність:

$$\mathrm{E}\left\|u^N(t)\right\|_0^2+\delta_1\int_0^t\mathrm{E}\left\|u^N(s)\right\|_1^2 ds\le\mathrm{E}\|\phi\|_0^2+\delta_1\int_0^t\mathrm{E}\left\|u^N(s)\right\|_0^2 ds+\varepsilon^{-1}\int_0^T\mathrm{E}\left\|D_s^-u_N(s)\right\|_0^2 ds.$$

Отже, для $M=0$ твердження леми справедливе. Припустимо, що оцінка (4) справедлива у випадку, коли порядок хаосу у розкладі $\phi(x)$ не більший за M. Покажемо, що (4) має місце і для $M+1$, тобто, для $\phi(x)=\sum\limits_{n=0}^{M+1}I_n\left(\phi_n(x,\,\cdot\,)\right)$. З цією метою покажемо спочатку, що

$$\|\tilde u\|_{\overset{\circ}{SV}}<\infty. \qquad (5)$$

Для цього застосуємо до процесу $\left\|u^N(t)\right\|_0^2=\left|C_N(t)\right|^2=\sum\limits_{k=1}^{N}\left(c_k^N(t)\right)^2$ формулу Іто [7]. Це можливо, оскільки $C_N\in L^{k,p}$ для $k,N\in\mathrm{N}$, $p>1$ [5, 8].

За формулою Іто маємо рівність:

$$\left\|u^N(t)\right\|_0^2=\left\|\phi^N\right\|_0^2+\int_0^t\left\{-2\left(a_{ij}u^N_{x_i},u^N_{x_j}\right)_0+\left\|b_iu^N_{x_i}\right\|_0^2+2\left(D_s^-u^N(s),\psi^k\right)_0\left(b_iu^N_{x_i},\psi^k\right)_0\right\}ds+$$
$$+\int_0^t\left(u^N(s),\psi^k\right)_0\left(b_iu^N_{x_i},\psi^k\right)_0 dw(s),$$

де $\phi^N=\sum\limits_{k=1}^{N}\left(\phi,\psi^k\right)_0\psi^k$, а $D_t^-u^N(t)$, $t\in[0,T]$, визначається так:

$$\left(D_t^-u^N(t),\psi^k\right)_0=\left(D_t\,\phi,\psi^k\right)_0-\int_0^t\left(a_{ij}(s)D_tu^N_{x_i}(s),\psi^k_{x_j}\right)_0 ds+\int_0^t\left(b_i(s)D_tu^N_{x_i}(s),\psi^k\right)_0 dw(s),\ t\in[0,T]. \qquad (6)$$

Враховуючи те, що $2ab\le\varepsilon^{-1}a^2+\varepsilon b^2$ для $\varepsilon>0$, будемо мати:

$$\mathrm{E}\left\|u^N(t)\right\|_0^2\le\mathrm{E}\|\phi\|_0^2+\mathrm{E}\int_0^t\left\{-2\left(a_{ij}u^N_{x_i},u^N_{x_j}\right)_0+(1+\varepsilon)\left\|b_iu^N_{x_i}\right\|_0^2+\varepsilon^{-1}\left\|D_s^-u^N(s)\right\|_0^2\right\}ds.$$

Звідси, за рахунок умови B), випливає існування таких $\varepsilon_0>0$ і $\delta_1>0$, що при $0<\varepsilon<\varepsilon_0$ виконується нерівність:

$$\mathrm{E}\left\|u^N(t)\right\|_0^2\le\mathrm{E}\|\phi\|_0^2+\mathrm{E}\int_0^t\left\{-2\left(a_{ij}u^N_{x_i},u^N_{x_j}\right)_0+(1+\varepsilon)\left\|b_iu^N_{x_i}\right\|_0^2+\varepsilon^{-1}\left\|D_s^-u^N(s)\right\|_0^2\right\}ds. \qquad (7)$$

Нерівність (5) випливає з нерівності (7) та леми Гронуолла-Беллмана [3]. Оцінимо $\mathrm{E}\left\|D_t^- u_N(t)\right\|_0^2$. Для цього покладемо

$$\left(D_t^- u_N(\tau), \psi^k\right)_0 = \left(D_t u_N(\tau), \psi^k\right)_0 - \mathrm{I}_0^\tau(t)\left(b_i(t) u_{x_i}^N(t), \psi^k\right)_0, \quad \tau \in [0, t]. \tag{8}$$

Враховуючи властивості інтегралу Скорохода [7], маємо:

$$\left(D_t u_N(\tau), \psi^k\right)_0 = \left(D_t \phi, \psi^k\right)_0 + \mathrm{I}_0^\tau(t)\left(b_i(t) u_{x_i}^N(t), \psi^k\right)_0 - \int_0^\tau \left(a_{ij} D_t u_{x_i}^N, \psi_{x_j}^k\right)_0 ds + \int_0^\tau \left(b_i D_t u_{x_i}^N, \psi^k\right)_0 dw(s), \tau \in [0, t],$$

для $\left(D_t^- u_N(\tau), \psi^k\right)_0$, $k \in \overline{1, N}$, $\tau \in [0, t]$, отримаємо рівняння

$$\left(D_t^- u_N(\tau), \psi^k\right)_0 = \left(D_t \phi, \psi^k\right)_0 - \int_0^\tau \left(a_{ij} D_t^- u_{x_i}^N(s), \psi_{x_j}^k\right)_0 ds + \int_0^\tau \left(b_i D_t^- u_{x_i}^N(s), \psi^k\right)_0 dw(s), \tau \in [0, t]. \tag{9}$$

Враховуючи, що в силу (8) праві частини (6) та (9) при $t = \tau$ співпадають, ми прийшли до того, що $\left(D_t^- u_N(\tau), \psi^k\right)_0 = \left(D_t^- u_N(t), \psi^k\right)_0\Big|_{t=\tau}$. Але форма рівняння (9) співпадає з (3), а порядок хаосу дорівнює M, оскільки $D_t^- u_N(\tau)$, $\tau \in [0, t]$, справедлива оцінка (4), а відтак

$$\mathrm{E}\left\|D_t^- u^N(t)\right\|_0^2 \le \sup_{0 \le \tau \le t} \mathrm{E}\left\|D_t^- u^N(\tau)\right\|_0^2 \le L_M\left(\mathrm{E}\left\|D_t \phi\right\|_0^2 + \sum_{k=1}^M \int_{\Delta_k(t)} \mathrm{E}\left\|D_{s_1 \ldots s_k}^k D_t \phi\right\|_0^2 ds_1 \ldots ds_k\right) =$$

$$= L_M\left(\mathrm{E}\left\|D_t \phi\right\|_0^2 + \sum_{k=1}^M \int_{\Delta_k(t)} \mathrm{E}\left\|D_{s_1 \ldots s_k}^{k+1} D_t \phi\right\|_0^2 ds_1 \ldots ds_k\right). \tag{10}$$

З (5) і (10) випливає

$$\sup_{0 \le t \le T} \mathrm{E}\left\|u^N(t)\right\|_0^2 + \int_0^T \mathrm{E}\left\|u^N(s)\right\|_1^2 ds \le K\left(\mathrm{E}\|\phi\|_0^2 + \int_0^T L_M\left(\mathrm{E}\left\|D_t \phi\right\|_0^2 + \sum_{k=1}^M \int_{\Delta_k(t)} \mathrm{E}\left\|D_{s_1 \ldots s_k}^{k+1} \phi\right\|_0^2 ds_1 \ldots ds_k\right) dt\right) \le$$

$$\le L_{M+1}\left(\mathrm{E}\|\phi\|_0^2 + \sum_{k=1}^{M+1} \int_{\Delta_k(t)} \mathrm{E}\left\|D_{s_1 \ldots s_k}^k D_t \phi\right\|_0^2 ds_1 \ldots ds_k\right).$$

Лему доведено.

Теорема. Нехай виконуються умови A), B) і C). Тоді перша крайова задача для рівняння (1) має узагальнений розв'язок.

Доведення. З леми випливає, що елементи послідовності $\left\{u^N\right\}_{N=1}^\infty$ належать простору $\overset{\circ}{SV}$ і при цьому $\sup_{N \in \mathrm{N}} \left\|u^N\right\|_{\overset{\circ}{SV}} < \infty$. Враховуючи властивості простору $\overset{\circ}{SV}$, з послідовності $\left\{u^N\right\}_{N=1}^\infty$ можна виділити підпослідовність $\left\{u^{N_m}\right\}_{m=1}^\infty$, яка буде слабо збігатися в $L^2\left([0, T] \times \Omega; \overset{\circ}{W}{}_1^2(G)\right)$ до деякого граничного елементу $\tilde{u} \in L^2\left([0, T] \times \Omega; \overset{\circ}{W}{}_1^2(G)\right)$ такого, що $\|\tilde{u}\|_{\overset{\circ}{SV}} < \infty$. Надалі, для спрощення записів, будемо цю послідовність також позначати $\left\{u^N\right\}_{N=1}^\infty$.

Покажемо, що граничний елемент $\tilde{u}$ буде задовольняти означенню узагальненого розв'язку першої крайової задачі для рівняння (1). Обгрунтуємо граничний перехід в (3) $(P \times \lambda)$ – майже напевно.

Нехай $\alpha \in L^\infty([0, T]) \cap L^1([0, T])$; $f \in C_b^\infty\left(R^n\right)$, $h_k \in C_0^\infty([0, T])$, $k = \overline{1, n}$, $n \in N$,

$$F = f\left(\int_0^T h_1(s) dw(s), \ldots, \int_0^T h_n(s) dw(s)\right).$$

Множина таких F щільна в $D^{1,2}$, а відтак і в $L^2(\Omega)$. Враховуючи властивість стохастичного інтегралу, з (3) випливає:

$$\mathrm{E}\int_0^T \alpha(t) F\left(u^N(t), \psi^k\right)_0 dt = \mathrm{E}\int_0^T \alpha(t) F\left(\phi, \psi^k\right)_0 dt - \mathrm{E}\int_0^T \alpha(t) F \int_0^t \left(a_{ij} u_{x_i}^N, \psi_{x_j}^k\right)_0 ds dt +$$

$$+\mathrm{E}\int_0^T \alpha(t) \int_0^t \left(D_s F\right)\left(b_i u_{x_i}^N, \psi^k\right)_0 ds dt. \tag{11}$$

Зі слабкої збіжності $\left\{u^N\right\}_{N=1}^\infty$ до $\tilde{u}$ випливає: $\lim_{N \to \infty} \mathrm{E}\int_0^T \alpha(t) F\left(u^N(t), \psi^k\right)_0 dt = \mathrm{E}\int_0^T \alpha(t) F\left(\tilde{u}(t), \psi^k\right)_0 dt.$

Оскільки $\sup\limits_{0\le t\le T}\left|\mathrm{E}F\int\limits_0^t\left(a_{ij}u^N_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 dsdt\right|<M$ для деякого $M<\infty$ і $\lim\limits_{N\to\infty}\mathrm{E}\int\limits_0^t\left(a_{ij}u^N_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 ds=\mathrm{E}\int\limits_0^t\left(a_{ij}\tilde{u}_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 ds$, то, враховуючи теореми Лебега і Фубіні, маємо:

$$\lim_{N\to\infty}\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)F\int\limits_0^t\left(a_{ij}u^N_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 dsdt=\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)F\int\limits_0^t\left(a_{ij}\tilde{u}_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 dsdt.$$

З аналогічних міркувань маємо: $\lim\limits_{N\to\infty}\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)\int\limits_0^t(D_sF)\left(b_iu^N_{x_i},\psi^k\right)_0 dsdt=\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)\int\limits_0^t(D_sF)\left(b_i\tilde{u}_{x_i},\psi^k\right)_0 dsdt.$ Остаточно отримаємо:

$$\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)F\left(\tilde{u}(t),\psi^k\right)_0 dt=\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)F\left(\phi,\psi^k\right)_0 dt-\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)F\int\limits_0^t\left(a_{ij}\tilde{u}_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 dsdt+\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)\int\limits_0^t(D_sF)\left(b_i\tilde{u}_{x_i},\psi^k\right)_0 dsdt\,. \quad (12)$$

Покажемо тепер, що процес $\left\{\mathrm{I}_{[0,t]}(s)\left(b_i\tilde{u}_{x_i}(s),\,\psi^k\right)_0,\,0\le s\le T\right\}$ належить області визначення стохастичного інтегралу для майже всіх $t\in[0,T]$ по мірі Лебега. З (12) випливає, що майже для всіх $t\in[0,T]$ виконується рівність:

$$\mathrm{E}\int\limits_0^t(D_sF)\left(b_i\tilde{u}_{x_i},\psi^k\right)_0 ds=\mathrm{E}F\left(\tilde{u}(t),\psi^k\right)_0-\mathrm{E}F\left(\phi,\psi^k\right)_0+\mathrm{E}F\int\limits_0^t\left(a_{ij}\tilde{u}_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 ds\,. \quad (13)$$

Враховуючи нерівність Коші і те, що $\tilde{u}\in\overset{\circ}{SV}$, легко отримати оцінки:

$$\left|\mathrm{E}F\left(\phi,\psi^k\right)_0\right|\le L\|F\|_2,\ \underset{0\le t\le T}{ess\sup}\left|\mathrm{E}F\left(\tilde{u}(t),\psi^k\right)_0\right|\le L\|F\|_2,\ \underset{0\le t\le T}{ess\sup}\left|\mathrm{E}F\int\limits_0^t\left(a_{ij}\tilde{u}_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 ds\right|\le L\|F\|_2\,.$$

Звідси, враховуючи (13), маємо:

$$\underset{0\le t\le T}{ess\sup}\left|\mathrm{E}\int\limits_0^t(D_sF)\left(b_i\tilde{u}_{x_i},\psi^k\right)_0 ds\right|\le L\|F\|_2\,. \quad (14)$$

Нерівність (14) означає, що майже для всіх $t\in[0,T]$ по мірі Лебега процес $\left\{\mathrm{I}_{[0,t]}(s)\left(b_i\tilde{u}_{x_i}(s),\,\psi^k\right)_0,\,0\le s\le T\right\}$ належить області визначення стохастичного інтегралу Скорохода, тому, звідси (12) можна записати у вигляді

$$\mathrm{E}\int\limits_0^T\alpha(t)F\left\{\left(\tilde{u}(t),\psi^k\right)_0-\left(\phi,\psi^k\right)_0-\int\limits_0^t\left(a_{ij}\tilde{u}_{x_i},\psi^k_{x_j}\right)_0 ds+\int\limits_0^t\left(b_i\tilde{u}_{x_i},\psi^k\right)_0 dw(s)\right\}dt=0\,. \quad (15)$$

Для закінчення доведення того, що $\tilde{u}$ задовольняє означенню, залишається зробити два зауваження. По-перше, ψ^k можна замінити на $\eta^M=\sum\limits_{k=1}^M c_k\psi^k,\ c_k=const,\,k=1,...,M$. По-друге, кожний елемент $\eta\in\overset{\circ}{W}{}_1^2(G)$ може бути наближений в нормі $\|\cdot\|_1$ послідовністю виду $\left\{\eta^M\right\}_{M=1}^\infty$. При цьому граничний перехід в співвідношенні (12) в результаті заміни ψ^k на η^M при $M\to\infty$, обґрунтовується цілком аналогічно тому, як це було зроблено в (11) при $N\to\infty$. В результаті будемо мати (15), де ψ^k буде замінено на довільний елемент $\eta\in\overset{\circ}{W}{}_1^2(G)$. Теорему доведено.

ВИСНОВКИ. В статті доведено існування узагальненого розв'язку першої крайової задачі для стохастичного диференціального рівняння в частинних похідних параболічного типу. Початкова умова задачі становить випадковий елемент, який має скінченний розклад Вінера-Іто. Стохастичним інтегралом обрано інтеграл Скорохода. Доведення проводиться методом Гальоркіна. Основне припущення щодо коефіцієнтів рівняння складає сильна параболічність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ладыженская О. А., Солонников В. А., Уральцева Н. Н.. Линейные и квазилинейные уравнения параболического типа. - М.: Наука, 1967. – 736 с.
2. Никольский С. М.. Приближение функций многих переменных и теоремы вложения. - М.: Наука, 1969. – 480с.
3. Розовский . Б. Л.. Эволюционные стохастические системы. - М.: Наука, 1983..– 208с.
4. Скороход А. В. Об одном обобщении стохастического интеграла. – Теория вероятностей и применение, № 2, вып. 20, 1975. – С. 223–237.
5. Buckdahn R., Nualart D. Linear stochastic differential equations and Wick products // Probab. Theory Relat. Fields, 99, 501–526, 1994.
6. Mohammed S.-E. A., Zhang T. The substitution theorem for semilinear stochastic partial differential equations // Journal of Functional Analysis, 253:1, 2007. – P. 122–157.
7. Nualart D. The Malliavin calculus and related topics, Springer, 1995. – 266 p.
8. Watanabe S. Lectures on Stochastic Differential Equations and Malliavin calculus. – Tata Institute of Fundamental Research, 1984. – 448 p.

Стаття надійшла до редколегії 05.11.15

Ильченко А., канд. физ.-мат. наук, Шовкопляс Т., канд. физ.-мат. наук,
КНУ имени Тараса Шевченко

СУЩЕСТВОВАНИЕ РЕШЕНИЯ СТОХАСТИЧЕСКИХ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫХ УРАВНЕНИЙ В ЧАСТИЧНЫХ ПРОИЗВОДНЫХ ПАРАБОЛИЧЕСКОГО ТИПА С ОПЕРЕЖЕНИЕМ

В данной работе сформулированы условия существования обобщенного решения стохастических дифференциальных уравнений в частичных производных параболического типа с опережением.

Ilchenko A., PhD, Shovkoplyas T., PhD
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE UNIQUENESS OF THE SOLUTION OF ANTICIPATING PARTIAL STOCHASTIC DIFFERENTIAL EQUATIONS OF PARABOLIC TYPE

In this paper, conditions for existence of the generalized solution of anticipating partial stochastic differential equations of parabolic type are offered.

УДК 517.5+517.13+511.72

С. Сербенюк, мол. наук. співр.,
Інститут математики НАН України
e-mail:simon6@ukr.net

НЕГА-$\tilde{Q}$-ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЯК УЗАГАЛЬНЕННЯ ДЕЯКИХ ЗНАКОПОЧЕРЕЖНИХ ПРЕДСТАВЛЕНЬ ДІЙСНИХ ЧИСЕЛ

У даній статті побудовано нега-$\tilde{Q}$-представлення дійсних чисел, яке є узагальненням представлення чисел знакопочережними рядами Кантора. Для моделювання нега-$\tilde{Q}$-представлення використовується аналітичний та геометричний підходи. Недоліки та переваги кожного із способів досліджено, шукане представлення змодельовано.

1. Вступ. Нехай заданою є матриця $\tilde{Q} = \left\| q_{i,j} \right\|$, де $i = \overline{0, m_j}$, $m_j \in N^0_\infty = N \cup \{0, \infty\}$, $j = 1, 2, \ldots$, для якої справедливою є наступна система властивостей:

$$\begin{cases} 1.\ 0 < q_{i,j} \in R; \\ 2.\ \forall j \in N : \sum\limits_{i=0}^{m_j} q_{i,j} = 1; \\ 3.\ \forall (i_j), i_j \in N \cup \{0\} : \prod\limits_{j=1}^{\infty} q_{i_j, j} = 0. \end{cases} \qquad (1)$$

Лема 1 [1, с. 88]. *Для будь-якого* $x \in [0;1)$ *існує послідовність* $(i_k(x))$, $i_k(x) \in N^0_{m_k} \equiv \{0, 1, \ldots, m_k\}$, *така, що*

$$x = a_{i_1(x),1} + \sum_{k=2}^{\infty} \left[a_{i_k(x),k} \prod_{j=1}^{k-1} q_{i_j(x),j} \right], \qquad (2)$$

де

$$a_{i_k(x),k} = \begin{cases} \sum\limits_{i=0}^{i_k - 1} q_{i,k}, \text{ якщо } i_k \neq 0; \\ 0, \text{ якщо } i_k = 0. \end{cases}$$

Означення 1. Подання числа $x \in [0;1)$ у вигляді розкладу (2) називають [1, с.89] *$\tilde{Q}$-представленням* (або *$\tilde{Q}$-розкладом) числа* $x \in [0;1)$ і позначають $x = \Delta^{\tilde{Q}}_{i_1(x) i_2(x) \ldots i_k(x) \ldots}$. Останній запис називають *$\tilde{Q}$-зображенням числа* x.

$\tilde{Q}$-представлення дійсних чисел, очевидно, є узагальненням представлення дійсних чисел знакододатними рядами Кантора [4, 10]

$$x = \Delta^D_{\varepsilon_1 \varepsilon_2 \ldots \varepsilon_n \ldots} \equiv \frac{\varepsilon_1}{d_1} + \frac{\varepsilon_2}{d_1 d_2} + \ldots + \frac{\varepsilon_n}{d_1 d_2 \ldots d_n} + \ldots,$$

де (d_n) – фіксована послідовність натуральних чисел d_n, більших 1, $\left(A_{d_n}\right)$ – послідовність алфавітів $A_{d_n} \equiv \{0, 1, \ldots, d_n - 1\}$, $\varepsilon_n \in A_{d_n}$. Останні ряди, в свою чергу, є узагальненням класичного s-го представлення

$$x = \Delta^s_{\alpha_1 \alpha_2 \ldots \alpha_n \ldots} \equiv \sum_{n=1}^{\infty} \frac{\alpha_n}{s^n}, \alpha_n \in A \equiv \{0, 1, \ldots, s-1\},$$

де $1 < s$ – фіксоване натуральне число. Взагалі кажучи, поняття про s-ві розклади дійсних чисел, де $1 < s$ - довільне фіксоване, було введене в [10] Rényi як частинний випадок f-зображення дійсних чисел, а саме: зображення чисел нескінченним ітеруванням додатної функції $f(x) = x / s$ при $0 \le x \le s$ та $f(x) = 1$ при $s < x$. Подібними до властивостей s-розкладів є властивості $(-s)$-розкладів, які, здається, вперше [6] зустрічаються у роботі [8], де розглядається випадок фіксованої основи $-2 \ge -s \in Z$. Загалом, дослідженням властивостей s- і $(-s)$-розкладів (з довільною фіксованою основою $(-s) < -1$) дійсних чисел займалося чимало математиків [1, 3, 4, 6–10]. Серед них: Ambrož P., Frougny Ch., Masáková Z., Pelantová E., Ito S., Sadahiro T., Rényi A., Solomyak B., Lai A. Ch. Деякі з їх робіт